

**FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS: KÖRNYEZETI,
TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI TÉNYEZŐK
A VILÁGGAZDASÁG FEJLŐDÉSE ÉS A MAGYAR
ALKALMAZKODÁSI KÉNYSZEREK – 'F'¹**

Fleischer Tamás²

BEVEZETÉS

A fenntarthatóság értelmezésével kapcsolatos legfőbb probléma, hogy igen elterjedt a kifejezés olyan használata, amikor a döntéshozók egyszerűen az általuk kijelölt *pálya tartós követésének* a biztosítását, az ennek útjában álló akadályok elhárítását, félresöpprését próbálják fenntartható fejlődésnek nevezni. Így születik meg – itthon és külföldön – a „fenntartható növekedés”, vagy a „fenntartható mobilitás” kifejezés, amelyek mögötti tartalomnak kevés köze van a *fenntarthatóság* eredeti fogalmához. A fenntarthatóság követelménye ugyanis, éppen ellenkezőleg, azt hivatott kifejezni, hogy **a célok nem választhatók meg egy-egy dimenzióban, ágazatban szabadon, hanem azoknak bonyolult rendszerösszefüggések következtében tiszteletben kell tartaniuk bizonyos korlátokat.**

Az alábbiakban bemutatjuk, hogy a fenntarthatóság kritériumaként elterjedt időbeli, jövőre vonatkozó szempontok mellett nagy súlyt kell helyezni az adott időben egymás mellett élők kötelezettségeire is. A külpolitika éppen ebben a metszetben találkozik legközvetlenebbül tennivalókkal. Egyrészt ide tartoznak a más nemzetek iránti *szolidaritás* formájában jelentkező kötelezettségek és normák, másfelől pedig

¹ A magyar külpolitikai stratégia kialakításához a Külügyminisztérium részére készített háttéranyag

² tudományos főmunkatárs, MTA Világgazdasági Kutatóintézet

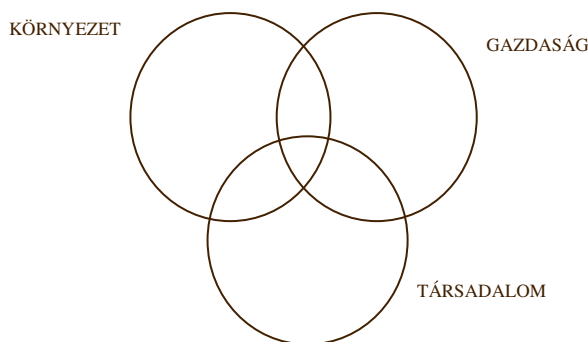
itt jelentkeznek a saját körülményeink megvédelmezése kapcsán felmerülő tennivalók.

A fenntartható fejlődés követelménye olyan keret és olyan globális és hosszú távon érvényesülő rendszerösszefüggés, ami a nemzetközi politika valamennyi más szereplőjének (is) *peremfeltételeket és korlátokat* jelent. Tanulmányozásával így megismerhető az a perspektivikus pálya, amin a nemzetközi politikák egyáltalán haladhatnak. Ebben az értelemben tehát a fenntarthatóság szempontja *távlatosabb összefüggéseket* jelöl meg, mint a külpolitika szokásos nemzetközi kitekintése, hiszen meghatározza *a számunkra igazodási keretként szolgáló gazdaságok lehetséges pályáját is*. A fenntarthatósági perspektíva figyelembevétele, tanulmányozása ezért nagyon fontos a külpolitikai stratégia számára. (Ugyanakkor természetesen ez a kijelentés még nem jelent biztosítékot arra nézve, hogy az alábbi tanulmány valóban jól ragadja meg a jövőben várható összefüggéseket.)

FENNTARTHATÓSÁG, FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS

A fenntarthatóság, a fenntartható fejlődés nagyon divatos, sokszor használt, részben le is járatott fogalom. A lényege mindenképpen olyan fejlődési pályára való törekvés, amelyik tartósan követhető, azaz amely mentén haladva a fejlődés során nem éljük fel a későbbi létezmódok tartalékait és lehetőségeit.

Egy nagyon elterjedt, jóllehet a definiálást megkerülő felsorolás a fenntarthatóság *három pilléréről* beszél: a *gazdaságról*, a *társadalomról* és a *környezetről*. Az u.n. *gyenge fenntarthatóság* feltételének nevezett követelmény egyfelől azt mondja, hogy ennek a három pillérnek *egyenlő fontossága* van; másfelől pedig, hogy a gazdasági, a társadalmi és a környezeti tőke *összegének* nem szabad csökkennie a fejlesztések során.

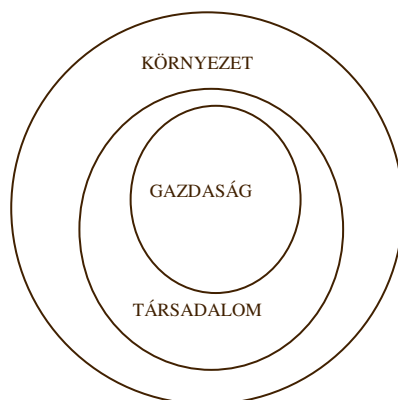
1. ábra. A fenntarthatóság összetevőinek, a környezetnek, a társadalomnak és a gazdaságnak az egyenlő fontosságát kifejező elterjedt metaforikus ábrázolás

A gyenge fenntarthatóság követelménye így *egymással helyettesíthetőnek feltételezi* a gazdasági, a humán és a környezeti erőforrásokat, ezért ideológiát szolgáltat

ahhoz, hogy átmenetileg a fejlesztések során egyik-másik tőke akár csökkenhet is, – ha azt egy másik pillér ugyanebben az időszakban ellensúlyozza.

A gazdasági, a társadalmi és a környezeti szempontok egyenlő fontosságának a deklarációja fontos kiinduló lépés volt, mivel felszínre hozta, hogy a gazdasági és társadalmi tényezők mellett *a környezet sem hanyagolható el*, – valójában azonban e megközelítés ennél többre nem is használható, mert hamis képet sugall a fenntarthatóság mibenlétéről.

A valóságban az egyes pillérek egymással való helyettesíthetősége igen korlátozott módon áll csak fenn, és mind a környezeti javak között, mind pedig a társadalmi-kulturális javak között vannak mással nem pótolható, úgynevezett **kardinális értékek**, amelyekre nézve tehát nem igaz az, hogy átmenetileg elveszthezhetők és később újratehermenthetők lennének. A gazdasági, a társadalmi és a környezeti tőke elemei, ebben a sorrendben, rendre egyre hosszabb idő alatt alakultak ki, egyre hosszabb életciklussal rendelkeznek, és összefüggéseik csak olyan rendszerben modellezhetőek, amelyek figyelembe veszi ezeket az eltérő sajátosságokat. Arra van szükség, hogy a fenntarthatóság pilléreit ne egyszerűen csak felsoroljuk, hanem érvényre juttassuk a köztük lévő *rendszerösszefüggéseket*. A lassabban változó, meghatározó rendszernek alrendszerét képezi a fürgébb változásra képes összetevő: ezt fejezi az egyes köröket egymáson belül elrendező ábrázolás. (2. ábra)

2. ábra. A fenntarthatóság pilléreinek, a környezetnek, a társadalomnak és a gazdaságnak az egymásba ágyazódását kifejező ábrázolás

Az ábrázolásnak megfelelően érvényesített rendszerösszefüggésen alapul *Herman Daly* u.n. *erős fenntarthatósági kritériuma*: aminek az értelmében *a környezeti korlátokat önmagukban be kell tartani*. Ugyanakkor e feltételek betartását úgy kényszerülünk elérni, hogy közben nem közvetlenül a környezetre, hanem csupán annak alrendszereire vagyunk képesek hatni, nevezetesen a ‘gazdaság’, esetleg a ‘társadalom’ folyamatait tudjuk közvetlenül befolyásolni. A hatások az alrendszereknek a külső kapcsolatain keresztül, közvetve érik el a környezet szintjét.

*

Miközben a fenntarthatóságnak számos meghatározása született, a leggyakrabban az ENSZ által létrehozott Bruntland-bizottság 1987-es jelentéséből származó megközelítést szokták idézni: *a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely biztosítja a ma élők szükségleteinek a kielégítését, anélkül, hogy ezzel korlátozná későbbi generációk lehetőségét arra, hogy ők is kielégíthessék a szükségleteiket.* Ez tulajdonképpen az **intergenerációs szolidaritás** szükségességét fogalmazza meg.

Kül-(kapcsolati) stratégiáról beszélve ugyanakkor elengedhetetlen annak a hangsúlyozása, hogy a fenntarthatóság nem valósítható meg kizárólag ezen időbeli összefüggésre koncentrálva, hanem mellé kell tenni egy ehhez hasonló **térbeli követelményt** is, ami *intra-generációs* viszonylatban, azaz az egyidőben élők között érvényesítendő. *A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely biztosítja az itt élők szükségleteinek a kielégítését, anélkül, hogy ezzel korlátozná másutt élők lehetőségét arra, hogy ők is kielégíthessék a szükségleteiket.* (Egész pontosan ez a *másutt élők* életkörülményei fenntarthatóságának a követelménye.)

Bár formailag ez a második összefüggés teljesen hasonló az eredeti Bruntland mondathoz, valójában nem teljes az analógia. Az *intergenerációs*, azaz időbeli összefüggés *egyirányú*, a ma élőkre vonatkozóan ír elő kötelezettséget a későbbi generációk irányában; – a később élőtől nem vár el viszonzást, hiszen nem is lennének képesek visszahatni a mai életre. Ezzel szemben a fenntarthatóság *térbeli*, *intra-generációs* követelménye *kétirányú*: nekünk tekintettel kell lennünk másokra (térbeli szolidaritás) de ez még nem elég, hiszen a hatás fordítva is terjed, azaz a mi feltételeinket is tönkretelhetik mások, ha ők nincsenek tekintettel a mi szükségleteinkre.

Mondhatjuk, hogy *ők is legyenek szolidárisak* velünk: – de hát ezt vagy meghallgatják, vagy nem. Szigorúan véve arra a megállapításra jutunk, hogy *a földi élet fenntarthatósága nem is képzelhető el lokálisan, egy-egy térségben, csak globálisan, a Föld egészén.* Kicsit megengedőbb módon, és a jelenlegi (fenntarthatatlan) kiinduló helyzetre is figyelemmel viszont azt kell mondanunk, hogy amíg nem minden térség teljesíti a térbeli fenntarthatóság követelményét, addig a *szolidaritás* mellett fel kell készülnünk a saját térségünknek a **káros külső hatásoktól való megvédésére** is, ahhoz, hogy a saját térségünkben quasi-fenntartható körülményeket legyünk képesek biztosítani.

KIINDULÓ HELYZET

A fenntarthatóság és a kül-(kapcsolati) stratégia összefüggéseinek tárgyalására elvileg két megközelítés kínálkozik. Az egyik, teljesebb módszer lenne a készülő stratégia *valamennyi megállapításának* a szembeállítás a fenntarthatósági szempontrendszerrel. Ez tulajdonképpen a **kül-(kapcsolati) stratégia fenntarthatósági elemzésének (sustainability assessment) az elvégzését** jelentené, amit mindenképpen

javaslunk is megtenni. Saját javaslatunknál erősebb érv az, hogy az uniós ajánlások is azt szorgalmazzák, hogy *a fenntartható fejlődésnek az összes ágazat és szakpolitika központi célkitűzésévé kell válnia* (KvVM 2005). Ugyanakkor egy fenntarthatósági elemzés elvégzése nyilvánvalóan meghaladja jelen fejezet lehetőségeit, és többek között valamennyi többi fejezet anyagának a rendelkezésre állását és áttekintését (továbbá egy fenntarthatósági normarendszerrel való ütköztetését³) is igényli.

Végül is e fejezetben egy másik megközelítést választottunk, amikor is a fenntarthatósági alapelvekből próbálunk levezetni egyes összefüggéseket, amelyek relevánsak lehetnek a külstratégia számára. Ekkor azonban a másik oldalról nézve óhatatlanul az történik, hogy a kül-(kapcsolati) stratégiának *kiragadjuk* egyes, olyan elemeit, amelyek esetében a fenntarthatóság követelményrendszerének a figyelembevétele markáns szerepet kaphat és jelentősen befolyásolhatja a megszülető ajánlásokat.

Az előzőekben ismertetett koncepcionális megközelítésből mindenekelőtt a *magasabb szintű rendszerek keretfeltételeihez való alkalmazkodás követelménye*, továbbá a fenntarthatósági értelemben szükséges *térségi önvédelem követelménye* az, ami-re az alábbiakban támaszkodni akarunk. Előrebocsátható, hogy *a térségi együttműködések, integrációk kérdéskörét* találtuk a kül-(kapcsolati) stratégián belül olyannak, ami erős érzékenységet mutat a fenti kérdésekkel.

Az éles térbeli határok megszűnésével a térségi önvédelemnek csökken a határokhoz kapcsolható összetevője, és megnövekszik ezzel kapcsolatban a *belső struktúráknak* a szerepe, jelentősége. (A *belső struktúra nélküli* térség teljesen és fékezetlenül kiszolgáltatott a kívülről érkező hatásoknak. Ezzel ellentétben a *merev belső struktúra* viszont ellenáll, és képtelen alkalmazkodni a változásokhoz. A *fenntarthatóságot* a létező, aktív, saját funkcióit ellátó, ugyanakkor a külső hatásokhoz, állandó változásokhoz alkalmazkodni képes belső struktúrák képesek biztosítani. Ezen az összefüggésen keresztül a külkapcsolatoktól első pillanatra függetlennek tetsző belső struktúra-építési kérdések egyre szorosabban összekapcsolódnak a külkapcsolati stratégiával.)

Az *adaptációképesség elsajátítása* maga is egy tanulási folyamat, ami fokozatoságot kíván. Ez mind a belső struktúrák átrendezésére, mind a külső kapcsolatok szintjére érvényes.

A belső struktúrák itt releváns tartalmát nézve a „többszintű kormányzás” elveinek megfelelő átrendeződési folyamatot érdemes kiemelni, amennyiben nő a nemkormányzati tényezők (üzleti- és civil szervezetek, önkormányzatok, szakmai és tu-

³ Utóbbi kereteit a betérjesztés szakaszában lévő Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia hivatott rövidesen biztosítani.

dományos szervezetek, egyházak stb.) transznacionális tevékenysége, és ezáltal a külpolitika részben „társadalmasodik” (Kiss J L 2006).

A hagyományos „állami” külpolitikát ma érő másik kihívás *a szuverén döntések* egy részének az uniós tagságból eredő *felfelé csúszása*. Az európai integrációt illetően egyfelől minden csatlakozó ország ellenzi a többsebességes uniót, és feltételezi, hogy az egységes szerveződés számára gyorsabb fejlődést jelent, magasabb szintre való korábbi eljutással („teljes tagság”) jár. Ugyanakkor másfelől a gyakorlat (az euró-övezet, a folyamatos csatlakozások és felkészülések, a derogációk, az ideiglenes szabályok, Schengen, a mindenkor fejlettebbek dinamikája, eltérő céljai stb.) ezzel teljesen ellentétes folyamatot mutat. Ebben a vonatkozásban hazai szinten is **ellentmondás van egy eszményi, egységes, de ugyanakkor a szuverenitás jelentősebb elvesztésével járó, megállapodott uniót feltételező jövőkép, és a regionális pozícionálásra vonatkozó fontos, de erőtlen, stratégiai összefüggéseket nélkülöző jövőkép között.**

Amennyiben az önvédelem szempontját itt a felfelé csúszó hatáskörök, döntések ellenőrizhetőségének a mértékével kötjük össze, akkor azt mondhatjuk, hogy minél feljebb kerül az adott hatáskör, annál kisebb marad a döntéshozatal során annak a befolyásolhatósága, azaz a döntések annál inkább tekinthetők tőlünk nagy mértékben független külső adottságnak, amelyhez kész tényként kell alkalmazkodnunk.

VÁRHATÓ TRENDEK A VILÁGBAN

A fenntarthatósági szemlélet elterjedésére vonatkozóan könnyebb hosszú távra jósolni, mint rövidebbre, hiszen 30-50 éves időtávban egyszerűen elképzelhetetlen, hogy ne a külső körülményekkel, korlátokkal számoló fejlesztési elképzelések érvényesüljenek. Rövidebb távon a fenntarthatósági forgatókönyvek szintén megszületnek, de a gyakorlatban korlátozottan érvényesülnek.

Bár a kiindulást ott értelemszerűen a klímaváltozással kapcsolatos elképzelések képezték, a klímaváltozással foglalkozó kormányközi együttműködés (IPCC 2001) keretében kidolgozott fő forgatókönyvek egyik variációs tényezője éppen a fenntarthatóság figyelembevétele volt. Az egyik tengely két pólusa egyfelől a gazdasági tényezőkön, a hatékonyságon, a piac mindenhatóságán, a versenyen alapuló fejlődés (A), másfelől a környezet és a méltányosság szempontjainak, a közösségi döntéshozatalnak, együttműködésnek teret adó (B) fejlődés. A másik tengely egy globális, egybekapcsolt világtól (1) vezet egy lokális, szétdaraboltabb, regionális világ (2) felé. Az egymásra merőleges tengelyek négy síknegyedre alkotnak, és ezek képezik a négy fő, alapul vehető forgatókönyvet.

Az **A1 globális piac forgatókönyv** leépíti az állami beavatkozásokat, a globális verseny biztosítását teszi vezető elvvé, alapvetően magánpénzekből történő fejleszté-

sekkel; ennek megfelelően a tőkét koncentrálnó nagy transznacionális vállalatokat hozza helyzetbe. Miközben a jelszó a globális verseny, nagyon polarizált világ jön létre, ami ugyanakkor kedvez például a jelentős technológiai beruházásoknak.

A **B1 globális kooperáció forgatókönyv** esetén a társadalmi és környezeti tényezők nagy súlyt kapnak, létrejön a világkormány és össz-bolygó szinten fogalmazódnak meg a méltányosság és a kiegyenlítés kérdései. A helyzet úgy képzelhető el, mint egy kifejezetten kiegyenlítő és környezetorientált politikát folytató „világméretű EU”. Intézményfejlesztés, bürokrácia, – ugyanakkor a térségi konvergencia nem csak szlogen, de aktív politika is, ami nem szorulhat az üzleti és versenyszempontok mögé. A technológia fejlődésére ez a forgatókönyv biztosítja a legnagyobb lehetőséget, a központosított irányítás miatt, ugyanakkor a forgatókönyv irányultsága mentén ez a fejlesztés környezetbarát, és képes nagy áttöréseket elérni és gyökeres változásokat életbeléptetni.

Az **A2 regionális piac forgatókönyv** protekcionista, a globalizációtól elforduló, ugyanakkor hatékonyságorientált helyi piacok rendszerét építi fel, (nem teljesen mentesen némi önellentmondástól: mivel ez a forgatókönyv az államoknak, a piacon kívüli intézményeknek kevés játékteret ad, kénytelenek vagyunk feltételezni, hogy a protekcionista térségi politikák hordozóivá a teret maguk között korábban felosztó korlátozott hatótávolságú transznacionális vállalat típusú térségi nagyvállalatok válnak). A régiók belső kapcsolatrendszere válik dominánssá. A technológiai fejlődés nem produkál radikális változásokat, a folyamatos korrigáló fejlesztések a jellemzőek, így a meglévő struktúrák könnyen megmerevedhetnek.

Végül a **B2 regionális kooperáció forgatókönyv** ismét egy konzisztens megoldást kínál: itt ugyanis a regionális intézmények irányítják a térségen belüli kiegyenlítést szolgáló, méltányosságot és környezeti értékeket tiszteletben tartó fejlesztéseket, és a fenntarthatósági elvekkel egyrészt logikusan összefér a kis távolságok dominanciájára, helyi értékekre építő politika, másfelől ennek a térségcentrikus politikának létezik az alanya, a térségi intézményhálózat. Ez a forgatókönyv van leginkább összhangban a fenntartható fejlődés kívánalmaival, a térségen belüli termelés, kereskedelem, munkaerő dominanciája összhangba hozható egy környezeti szempontból kívánatos, ezt kiszolgáló belső kapcsolatrendszerrel. A térségi intézményrendszer léte biztosítékot nyújt az áttörést jelentő innovációk, strukturális átrendezések, továbbá radikális technológiai újítások bevezetésére.

A világban zajló rövid távú folyamatok az időnként felerősödő deklarációk ellenére az A1 (globális piac) forgatókönyvhöz állnak közel. A fenntarthatóságot szem előtt tartó B1 és B2 forgatókönyvek kifejezik a fenntarthatóság sajátos dilemmáját: a fenntartható fejlődés végül is csak globális szinten jöhet létre, amit megkönnyít elképzelni a globális intézményrendszert felvonultató B1 (globális együttműködés) forgatókönyv. Ugyanakkor **a fenntarthatóság a maga sajátos tartalma szempontjából jobban összefér a kisebb regionális egységek belső együttműködését feltételező B2 (regionális együttműködés) forgatókönyvvel.** A

telező B2 (regionális együttműködés) forgatókönyvvel. A továbbiakban a hazai külstratégia elvi és gyakorlati ajánlásainak megtételekor nagy mértékben építünk az itt kiemelt megállapításra.

E rövid áttekintésben csak felvetjük, hogy nem csak a forgatókönyvek tartalmának az önmagában való elemzése érdekes, de azt is érdemes egy következő lépésben áttekinteni, hogy vajon az egyes forgatókönyvek mennyire rugalmasak a *másféle* bekövetkező forgatókönyvek irányában: azaz mi történik, ha pl. A1 forgatókönyvre készülünk, miközben pl. B2 következik be, vagy fordítva.

„Mire készülünk – mi következik be” mátrix sémája

	A1	B1	A2	B2
A1				
B1				
A2				
B2				

A tényleges jövőbeli esetek száma még ennél is nagyobb, hiszen a valóságban három szint van: *mi* mire készülünk, a *világ* mire készül, és végül *mi* következik be.

A MAGYAR KÜLSTRATÉGIA MOZGÁSTERE

A fenntarthatóság, sajátos tartalmánál fogva teljes kifejlődésében nem alakulhat ki egyetlen országban, csak globális, de legalább is összeurópai keretek között. Ennek ellenére, mint minden innováció esetén, itt is azok lesznek a nyertesek, akik korán, (de nem *túl* korán,) jó időben lépnek. Ugyanakkor hosszú távon, ahogy arra már utaltunk, nem tartjuk kétségesnek, hogy a Föld jövője csakis együttműködésen alapuló fenntarthatósági forgatókönyvre épülhet.

Így hosszú távon a mozgástér nem nagy: mindenképpen a környezeti korlátokat figyelembevevő fejlesztések felé kell lépni. Rövidebb távon megítélésünk szerint **növeli a fenntarthatóság felé való korábbi elmozdulás esélyeit, ha nem monolit egységként, hanem kisebb regionális térségekben, valamennyire külön utakat is kipróbálni engedő unióval számolhatunk.**

A fenntarthatóság felé időben történő lépés aktív stratégiát kíván, azaz ennek nem kedvez a *nyáj-stratégia* (mindig arra megyünk, amerre a többiek), hiszen egy ilyen sodródással eleve lemondunk az önálló stratégia-meghatározásról.

ELVI ÉS GYAKORLATI AJÁNLÁSOK

Intézményi szinten, európai léptékben gondolkodva

Érdemes volna Uniós szinten is végiggondolni, vajon a jelenlegi kulcsproblémák egy jelentékeny hányadát (alkotmányozás kudarca, bővítési kiábrándultság, mérsékelt gazdasági teljesítmény) nem éppen **az erőltetett egységesség felhagyása révén lehetne-e gyorsan meghaladni**. Ebben az esetben a fejlettebb országok is egy homogénebb rendszerben, egyszerűbb döntéshozatallal, gyorsabban haladhatnának, és cserében nagyobb áldozatot lennének képesek vállalni a következő lépcső országainak felzárkóztatásában.

A másik oldalon, a felzárkóztatás folyamata ugyancsak egyértelműbbé válna, és az ebbe a tömbbe kerülő országok számára ugyancsak reálisabbá válhatna egy **közös felzárkóztatási stratégia kialakítása, ha az erre vonatkozó döntések nagyobb hányada ezen országcsoport közös döntési kompetenciájába kerülne**. Megnöve annak az esélye, hogy az ország számára fontos döntések, valamint az ennél eggyel magasabb szinten (országcsoport szinten) kialakított elvárások közös irányba húzzanak, hiszen az országcsoport valamennyi tagja hasonló fejlődésben lenne érdekelt; – ami a mai unióban csak formálisan, illetve csak a legátfogóbb célok szintjén mondható el.

Az össz-uniós, ezen belül külön-külön is az első és a második lépcső szintjére vonatkozóan, továbbá Magyarországra vonatkozóan mérlegelt előnyök és hátrányok elemzése nyomán lehetne megállapítani, hogy érdemes-e ezzel a javaslattal előhozakodni. Ha igen, akkor **jelentős hitelt adna az elképzelésnek, hogy éppen egy felzárkozó csoporton belüli ország áll elő vele**, és nem a „fejlettek” tömbje. Ez a kezdeményezés lehetőséget adna arra, hogy a potenciális össz-uniós szinten jelentkező előnyökből a tárgyalások során **a felzárkózás érdemi segítésére a jelenlegihez képest többszörös támogatás jusson**.

Emellett a vázolt keret sikere esetén alkalmas lehetne arra, hogy további mintává váljon, amennyiben egyedi országok helyett, ahol arra lehetőség van, országcsoportokra bízott közös stratégiák mentén, (azaz nem a hasonló helyzetű országok egymás elleni versengésére alapozva, hanem éppen ezek együttműködését erősítve) kerülhetne sor további nemzetközi felzárkóztatási akciók kialakítására. (Látványos ellenpélda volt a még csak nem is országcsoportot jelentő Ciprus esete, ahol az unió elszalasztotta, hogy a csatlakozás feltételül térségi együttműködésben való előrelépéshez ragaszkodjon) Összességében e stratégia országcsoportok, térségek **belső együttműködésének a javításához** kapcsolná a támogatásokat, ami potenciális uniós csatlakozó országok esetében magának az uniónak is elemi érdeke, de esetenként a Föld más térségeire vonatkozó segítségnyújtásnál is irányadó lehet.

Tartalmi kérdésekben, hazai célra

Az A–B (egydimenziós gazdasági szemlélet versus fenntarthatóság) skálán tekintve a jelenlegi hazai tervezést a lelkes, kissé túlbuzgó versenypiacot elősegítő szabályozás, és ímmel-ámmal megtett, részben elszabotált környezeti, továbbá szoci-

ális lépések jellemzik; az utóbbi esetében kifejezetten fordított alapállásban: nagy lendülettel meghirdetett szociális vívmányokat *lebontó* reformok, amelyektől a leg-erősebb érdekérvényesítő csoportoktól visszarettenve rendre visszatáncol a politika. Ez az út nem vezet a fenntarthatóbb világ felé. Helyette egy stratégiailag felépített, környezettudatos tervezésre lenne szükség, és ennek a radikalizmusából kellene kompromisszumként az egyelőre fennálló piaci kényszerek miatt engedni.

Tudatos külpolitikai stratégiát ebben a kérdésben csak felépített belpolitikai – szakpolitikai háttér birtokában lehet sikeresen felépíteni.

HIVATKOZÁSOK

A Kormány Európa-politikai stratégiájának új irányairól és feladatairól (2006) Külügyminiszter

http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/eu/kormany_europa_politikai_strategiaja/europa_politikai_strategia.htm

IPCC 2001 Third Assessment Report (TAR)

Kiss J. László (2006) A magyar külpolitika újragondolása, avagy egy új külpolitikai stratégia keresése. Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja Hírlevele Vol. 2. No. 20. 2006. december 21. 8p.

KvVM 2005 A fenntartható fejlődés stratégiájának szempont-és követelményrendszere. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium 2005. március. 23p.

Budapest, 2007. január 31. – jav. 2007. március 31.

FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS: KÖRNYEZETI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI TÉNYEZŐK A VILÁGGAZDASÁG FEJLŐDÉSE ÉS A MAGYAR ALKALMAZKODÁSI KÉNYSZEREK – 'F'

BEVEZETÉS	1
FENNTARTHATÓSÁG, FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS	2
KIINDULÓ HELYZET	4
VÁRHATÓ TRENDEK A VILÁGBAN	6
A MAGYAR KÜLSTRATÉGIA MOZGÁSTERE	8
ELVI ÉS GYAKORLATI AJÁNLÁSOK.....	8
<i>Intézményi szinten, európai léptékben gondolkodva</i>	8
<i>Tartalmi kérdésekben, hazai célra</i>	9
HIVATKOZÁSOK	10